

Na Notranjskem: Anton Jeršan na Unici Josip Potepan v Dolenjem Zemonu, Franc Tršar na Vrhniki, Ivan Valenčič v Kilovčah.

d) s priznanjsko diplomom.

Na Gorenjskem: Fran Alič v Utiku, Luka Blejec v Trzinu, Mihael Bregant v Selcih, Gregor Dane v Trzinu, Peter Dolinar na Dobrovi, Janez Grašič na Golniku, Lorenc Hribar v Križi, Gregor Jakelj v Rudniku, Anton Jarc v Gabriji, Matevž Janežič v Domžalah, Blaž Jelenc v Dražgošah, Janez Jeraj v Smledniku, Jurij Kmetič v Trzinu, Henrik Korn v Ljubljani, dr. Josip Kosler v Ljubljani, Anton Kozamernik v Utiku, Marko Kovšca v Kropi, Gregor Koželj v Šent Gothardu, Janez Ložar v Trzinu, Janez Lužar na Klanci, Anton Novak v Razorih, Luka Osovnik na Kolovci, Jože Paplar na Brezovici, Jakob Pršin v Stožicah, Tomaž Petrovec na Čemšeniku, Ivan Podlogar v Ljubljani, P. Pogačnik v Blagovici, graščina v Podvinu, Fran Praprotnik v Preski, Ivan Prebil na Dobrovi, Josip Rak v Prevojah, Ivan Rulitz v Ljubljani, Ivana Schwarzel v Prevojah, Jarnej Slapnik v Zgornjem Tuhinju, Simon Slapnik v Špitaliči, Anton Suhadolec v Gabriji, Nikolaj Stanonik v Šmartnu pri Kranji, Fran Tavčar v Besnici, Avgust Vester v Ljubljani, Gašpar Volk v Češenjci, Ivan Waland v Hlebcah, Ivan Zupan v Kropi, župnija na Dovjem.

Na Dolenjskem: Fran Andoljšek v Velikih Poljanah, Fran Andoljšek v Velikih Poljanah hiš. št. 9, Ivan Čampa v Zapotoku, Mat. Eisenzopf v Starem logu, Martin Gornik v Gabrovci, Henrik baron Gagern v Mokricah, Jakob Kalan v Morovci, Fran pl. Langer v Prežeku, Ivan Lapajne na Krškem, Peter Lesar v Zapotoku, Martin Lovšin v Zapotoku, Fran Lunder na Raki, oskrbnništvo graščine Impolske, Ivan Petek v Kresnicah, Pavel Povše v Pristavi, Josip Samida v Kočevski reki, Fran Schweiger v Radovici, Martin Skubic v Ribnici, Ivan Šašelj v Adlešicah, Ignacij Vrančič v Zagradci, Alojzij Vidovič v Dolščaku.

Na Notranjskem: Matija Erjavec v Vipavi, Gabrijel Jelovšek na Vrhniki, Mihael Kalan v Št. Petru, kmetijska podružnica v Senožečah, Anton Korenčan na Vrhniki, Janez Oblak v Borovnici, Franc Ogrin na Vrhniki, Andrej Perne v Šturijah, Ivan Poženel na Rakeku, Franc Premrov v Martinjaku, Franc Suhadolnik v Borovnici, Ivan Tomšič na Vrhniki, Josip Vrbič v Bistri, Lorenc Vrbič v Borovnici, Tomaž Železnik v Polhovem gradci.

Podučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

92.

Kako hočemo najti prvo domovino naših žitaric.

Divjakinje naših kulturnih bilin so morale imeti svojo prvotno domovino, kjer jih je človek našel in

začel vzgajati. No kje je ta domovina, kje so naše kulturne biline, a vzlasti naše žitarice divje rasle? Kolikor je to vprašanje zanimivo, toliko je težko odgovora mu dobiti. Tudi še početkom devetnajstega stoletja je bila domovina malo ne vseh kulturnih bilin popolnoma nepoznata. Linné ni iskal domovine kulturnim bilinam, in kar so drugi botaniki o tem navajali, bilo je krivo, a pogosto tudi nejasno. To neznanje je opisal 1807. l. Humboldt tako-le: „Rod in prva domovina koristnih bilin, katere človeka spremljajo od najstarejših časov, popolnoma je človeku nepoznata, kakor je nepoznata tudi domovina domačih živalij. Mi ne znamo, kateri kraj je dal pšenico, ječmen, oves in rež. Banane, koruze, koruna tudi niso našli še nikjer divjih.“ No v novejšem času se je obrnilo tudi v tem, in danes se uže večini kulturnih bilin zná za domovino, in mnogim so našli tudi divje praroditelje.

Oni potje, po katerih so prišli na sled domovini pojedinih kulturnih bilin, vrlo so zanimivi. Pokazujejo nam, kako za slična raziskovanja morajo vse znanosti v pomoč priteči, da nas k istini pripeljejo. Prvo besedo ima tu sama botanika, a kar nam ona nejasnega ostavlja, imajo nam popolniti arhajalogija in paleontologija, povest in jezikoslovje.

Botaniška raziskovanja imajo nam ustanoviti, v katerem kraju raste divje pojedine kulturne biline. To je zelo težaven posel. Znamo, da divjak ali divjakinja ni podobna nikdar popolnoma vzgojenej bilini. Poglavitna razlika vedno je v onih delih, radi katerih bilino vzgajamo. Uže naprej moremo reči, da so plodovi divjega sadnega drevja drobnejši in slabejšega okusa, da imajo divje žitarice drobnejše zrno, in divji tabak ožje perje. Pa kedar najdemo divjo vrsto v katerem kraju, nismo še gotovi, da jej je tu tudi domovina. Biline se morejo namreč v kratkem času daleč po svetu razseliti. Botanik mora v vsakem takem slučaju vse okolnosti preučiti, ter se mora prepričati, ali ni tu bilina samo podivjala, ali se ni še le v novejšem času doselila, ali ne raste še kje drugej divja, ali se slaga z obličjem ostalega bilinskega sveta v dotičnem kraju, in kedar je vse to vestno preučil, potem še le more določiti, ali jej je to res prava domovina.

Arhajalogija in paleontologija nam podajate več potov z davne prešlosti vrlo važnih podatkov o domovini nekaterih kulturnih bilin. V grobovih starih Egiptcev nahajamo pogosto plodove in semena kulturnih bilin, ali jih vidimo naslikane na piramidah. Ni dvojbe, da se te dogajajo več potov prevare, katere nas morejo lahko na krivo pot zavesti. Ljudje skrivajo v grobove razne predmete, da jih potem morejo tem laglje in draže prodati. Tako prevaro so mogli lahko odkriti, kedar so Arabci v grobove k mumijam skrili koruznega zrnja; niso namreč pomislili, prav za prav niso vedeli, da je korusa še le v novejšem času z Amerike pripeljana bila. Pred petdesetimi leti je dobil grof Stern-

berg v Prago pšenice z egipetskih grobov, ki mu je kalila. O tej pšenici se je mnogo govorilo, no dandanes sodijo, da je tudi to bila navadna goljufija, ker so pozneje mnogo zrn z egipetskih grobov posejali, pa ne eno ni kalilo. V grobovih starih Peruvancev in Mehikancev so našli tudi mnogo, katero kulturno bilino, in koliko bilin so nam ohranile stavbe na kolji, omenili smo tudi.

Tudi povest starih narodov zná nam kedaj razjasniti vprašanje o rodu pojedinih kulturnih bilin. V prvej vrsti najzanimivejša je za nas povest kitajskega cesarstva, kjer je prastara kultura vzgojila mnogo naših koristnih bilin. Nova raziskovanja so pokazala, kako je tudi povest več potov prirodoslovca zavela na krivo pot. Grški in rimski povestničarji so jako radi zapisovali glasove o domovini kulturnih bilin, in v njihove vesti se je verovalo vse do nedavnaj, dokler se ni dokazalo, da so krive. Grki in Rimci so imenovali breskvo perzijansko jabolko, ker so jo s Perzije dobili, in se je vse do nedavnaj mislilo, da jej je Perzija domovina, dokler se ni dokazalo, da je s Kitaja prišla. In takih primerov je mnogo. Najstarejše vesti o domovini koruze so bile gotovo vse skrivljene in zmišljene, in takih slučajev je več v povesti.

Naposled mora nam še tudi jezikoslovje na pomoč priteči, kedar iščemo domovine kulturnim bilinam. Narodna imena nam pogosto prikazujejo, kako dolgo človek bilino vzgaja in od kodi jo je prejel. Jezikoslovci so nas poučili o sorodstvu naših jezikov, in njihova raziskovanja pripeljejo nas več potov tudi v domovino kulturnih bilin. V Aziji je živel v prastarej dobi močno in kulturno pleme; bili so to Arijci. Pred 4500 leti so se začeli zahodni Arijci v Evropo seliti. Jezikoslovna raziskovanja so dokazala, da so vsi naši evropski jeziki razen baskijskega, finskega, turškega in madjarskega, razvili se z jezikov zahodnih Arijcev. Vzhodni Arijci pa so se počeli pred 3500 leti seliti v Indijo, na Javo in Cejlon, in tu so nastali današnji jeziki, kateri izhajajo s sanskrta vzhodnih Arijcev. Ako tedaj naši jeziki katero kulturno bilino z istim imenom nazivajo, pa je to ime sanskrtske korenine, ondaj znamo, kje nam je iskati zibelj samej bilini.

Vidimo, da to ni tako lahek in jednostaven posel oslediti domovino kulturnih bilin. Od kar so začeli biline vzgajati, prešlo je na stotine let, in v tem dolgem času so se zbrisali mnogi sledovi, kateri bi nas brez velike težave koj na pravo pot pripeljali. Spremenile so se biline, spremenili so se narodi in njihovi jeziki, in če ne bi človeku vse znanosti na pomoč priskočile, težko bi kedaj do istine so dokôpal. Z neumornim trudom razsvetljenih glav se napredovale v veliko vse znanosti. Dandanes ste nam Kaldejska in Egipet bolje poznata, kakor sta bila pred 2000 leti Grkom in Rimcem. Dandanes izpravljajo učenjaki pogreške Herodotove. Botaniki zopet, ki so preučili bilinstvo Grške in Italije, odkrivajo in izpravljajo zmote in nedostatke v spisih Teofrasta, Dioskirida in Plinija. Početkom tega sto-

letja se je mislilo, da nikdar ne bodo prišli na sled domovini kulturnih bilin, ali dandanes jih je uže malo, katerim ne bi domovine vedeli. In to je vrlo velika pridobitev, ker znamo, da nas vsaka kulturna bilina vodi kakor daljna luč v temno prešlost človeške kulture.

„Nasledki šnopsa“.

(Dalje.)

Britka fakta.

Do sedaj opisali smo več posameznih zgledov obširneje, kot strašnih nasledkov šnopsa. Gorje res vsakemu kraju, kjer se je ta kuga nastanila; pred njo ginejo duševne in telesne moči, kot bi jih žgal; zamre pa tudi vse npravno življenje in zgine strah božji. Taka godila se je za časa Plahtača in njegovega šnopsa v Zalesji. Da ne bodemo predolgi se svojim opisovanjem posameznih strašnih zgledov, kakoršne je ta vražja tekočina med ubogimi Zalesčani prouzročila, hočemo danes še nekatere prav na kratko in brez imen navesti, to je: greh povemo, grešnika ne.

Bilo je dekle jako čislanege zaleškega posestnika; to dekle bilo je pobožno, krotko in pohlevno; svete zakramente prejemale je prav pogostoma. Večkrat prihajali so snubači to pošteno deklino snubit; tudi oče in mati nista imela proti pošteni zaroki kaj ugovarjati. A hčerka rekla je pa roditeljema vsakokrat: „Pustite me pri miru; jaz hočem do smrti devica ostati, ker tako bode najbolj prav zame in za vas na stare dni“.

Tudi dobro, mislita si stara; vsaki snubači bili so v prihodnje z lepo odpravljeni. Dekle to stavilo se je na očitnih krajih po upljivih osebah drugim dekletom za uzor. Pa kaj se zgodi? Kot Zaplotnikova, padlo je tudi to dekle na ravno isti način.

Obolela je; roditelja nista nič vedela, kaj da je; po zdravnika ni hotela nikakor poslati, pač pa je trdila, da jo bode vodenica zadušila; vrjelo se ji je.

Ko reč do vrhunca dospel, zahtevalo je dekle, da se pošlje po duhovnika, kar se tudi brez odloga zgodi. Spove se in prejme presveti zakrament, se ve, da glavno zadevo pri spovedi zamolči. Kar je nezaslišano, zgodilo se je, da je to nesrečno dekle ravno med prejemanjem sv. zakramentov za umirajoče izvršilo ob enem tudi umor. Ta zločin izvršen je bil ravno na sv. Martina večer pred malo leti. Ko je bil umor dovršen, reklo je dekle, da je vse dobro, od kar se je z Bogom spravila; naj gredo le vsi brez skrbi spat, da bode mogla bolje in nemotena se s svojim Izveličarjem pogovarjati. Zgodilo se je. Ko so vsi spali, spravi sama umorjeno bitje v šupo, kjer je v listje zagrebe in tako do gotovega časa prikriti namerava. Prec drugi dan dobili so domači to stvar in nasledki nastopili so.

Ravno istega dne, toda še po dnevu šlo je drugo enako zapeljano dekle zaleško v mlin po meh moke.